

Rozpoznawanie krzywdzenia dzieci

Scenariusz szkolenia Rady Pedagogicznej

Charakterystyka zajęć

Cele zajęć:

- uwrażliwienie na problem krzywdzenia dzieci
- przekazanie podstawowej wiedzy na temat form krzywdzenia dzieci oraz symptomów u dzieci doświadczających przemocy i wykorzystywania seksualnego
- wypracowanie podstawowych umiejętności w zakresie identyfikowania dzieci krzywdzonych lub zagrożonych krzywdzeniem

Czas trwania:

90 minut.

Metody:

miniwykład, projekcja filmów, ćwiczenia w podgrupach, dyskusja na forum grupy, burza mózgów

Liczebność grupy:

6–24 osób

Materiały, sprzęt:

- Filmy: „Kartkówka” <https://www.youtube.com/watch?v=fzxweGd9lic> i „Historia Weroniki” <https://www.youtube.com/watch?v=27mdxKc5-24>
- papier flipchartowy
- kolorowe mazaki
- laptop

FUNDACJA
DAJEMY
DZIECIOM
SIŁĘ

Przebieg spotkania

Spotkanie

Czas: 90 minut

Wprowadzenie

Powitaj uczestników. Poinformuj, że szkolenie które rozpoczynacie, będzie miało charakter interaktywny i będzie trwało 90 min. Przedstaw cele szkolenia (patrz wyżej).

Wyjaśnij, dlaczego działania mające na celu ochronę dzieci przed krzywdzeniem są tak ważne. Odnies się do wyników „Diagnozy przemocy wobec dzieci w Polsce” z 2023 roku, z której wynika, że na 100 dzieci w Polsce w wieku 11–17 lat: 79 doświadczyło w swoim życiu choć raz przemocy lub zaniedbania, 66 – przemocy rówieśniczej, 32 – przemocy ze strony bliskich dorosłych, a 26 jest zagrożonych wykorzystaniem seksualnym bez kontaktu fizycznego. Podkreśl, że traumatyczne doświadczenia mają długoterminowe, niekorzystne skutki, dlatego tak ważne jest, by tym negatywnym zdarzeniom przeciwdziałać. Żeby było to możliwe, osoby pracujące z dziećmi powinny potrafić rozpoznawać symptomy krzywdzenia dzieci i interweniować, gdy podejrzewają, że dziecko doświadcza jakiejś formy przemocy.

Miniwykład: Kategorie krzywdzenia dzieci (15 minut)

Wprowadź uczestników w tematykę krzywdzenia dzieci. Podaj i zapisz na flipcharcie cztery kategorie krzywdzenia: przemoc fizyczna, przemoc psychiczna, wykorzystywanie seksualne i zaniedbanie. Przedstaw, jakie formy może przybierać dany rodzaj krzywdzenia dzieci i jakie zachowania sprawców świadczą o tym, że do niego doszło. Możesz też poprosić uczestników spotkania, by w trybie burzy mózgów wymieniali formy każdego z czterech rodzajów krzywdzenia i zapisywać ich propozycje na flipcharcie. We wprowadzeniu definicji form krzywdzenia dzieci pomocne będą poniższe informacje:

- przemoc fizyczna może być aktem jednorazowym lub powtarzającym się, zaliczane są do niej wszystkie kary cielesne, włącznie z klapsami, bicie ręką, pasem i innymi przedmiotami, bicie po twarzy, głowie i ciele dziecka, popychanie, szarpanie, przytrzymywanie, wiązanie, wykręcanie rąk, fizyczne zmuszanie do jedzenia, parzenie gorącą wodą, papierosami, ciągnięcie za uszy, włosy itp.;
- przemoc psychiczna (emocjonalna) to: straszenie, poniżanie, deprecjonowanie, lekceważenie, krytykowanie, dyskryminowanie, porównywanie z innymi dziećmi, stawianie wymagań nieadekwatnych do możliwości dziecka, emocjonalne dystansowanie się i odrzucanie, obwinianie, oczernianie, wikłanie w problemy dorosłych, emocjonalne uzależnianie, ograniczanie kontaktów społecznych i nadopiekuńczość;
- wykorzystywanie seksualne to zarówno działania **bez kontaktu fizycznego** (eksponowanie genitaliów i oglądactwo, prowadzenie rozmów o treści seksualnej nieadekwatnej do wieku dziecka, prezentowa-

nie materiałów pornograficznych – zdjęć, filmów, rysunków) jak i z **kontaktem fizycznym** (całowanie o charakterze seksualnym, pobudzanie intymnych części ciała dziecka ręką, penisem, przedmiotami, skłanianie dziecka do podobnych zachowań seksualnych wobec dorosłego, kontakty oralno-genitalne, stosunki udowe, penetracja seksualna ręką, językiem, penisem, przyrządem) oraz wykorzystanie seksualne dziecka do celów komercyjnych, takich jak prostytutka dziecięca, pornografia;

- zaniechanie to niezapewnianie dziecku bezpieczeństwa, stabilizacji i odpowiednich warunków sprzyjających rozwojowi fizycznemu, poznawczemu, społecznemu, emocjonalnemu i psychoseksualnemu (brak stosownego i bezpiecznego schronienia, opieki, odżywiania, podstawowej i specjalistycznej opieki medycznej, szczepień, dostępu do edukacji, nieposyłanie do szkoły, niezabezpieczanie książek i pomocy szkolnych, ograniczanie kontaktów społecznych, brak dbałości o bezpieczeństwo fizyczne i emocjonalne).

Podsumowując, podkreśl, że typowe jest współwystępowanie ze sobą różnych rodzajów krzywdzenia, czasami można wyróżnić wiodący rodzaj krzywdzenia, któremu towarzyszą pozostałe.

Ćwiczenie: Obraz dziecka krzywdzonego (60 minut)

Prezentacja filmu „Kartkówka” (2 minuty)

Film jest dostępny na: <https://www.youtube.com/watch?v=fzxweGd9lic>.

Podziel uczestników na cztery grupy. Zadaniem uczestników jest analiza przypadku Adasia. Każda z grup dyskutuje i wypisuje na flipcharcie odpowiedź na jedno z poniższych pytań, dotyczących dziecka, które doświadcza przemocy fizycznej i psychicznej:

Grupa 1. Co myśli Adaś o otaczając go świecie, o dorosłych, o sobie?

Grupa 2. Co Adaś czuje?

Grupa 3. Jak się chłopiec zachowuje?

Grupa 4. Jakie fizyczne i psychosomatyczne objawy mogą występować w związku z taką sytuacją?

Po 15 minutach poproś o odłożenie na bok zapisanych kartek flipchartowych (bez prezentowania i ich komentowania) i pokaż uczestnikom kolejny film.

Prezentacja filmu „Historia Weroniki” (5 minut)

Film jest dostępny na: <https://www.youtube.com/watch?v=27mdxKc5-24>.

Każda z czterech grup ponownie dyskutuje i wypisuje na flipcharcie odpowiedź na jedno z poniższych pytań dotyczących dziecka wykorzystywanego seksualnie – każda grupa dostaje inne pytanie niż poprzednio:

Grupa 1. Co myśli Weronika o otaczającym ją świecie, o dorosłych, o sobie?

Grupa 2. Co Weronika czuje?

Grupa 3. Jak się dziewczyna zachowuje?

Grupa 4. Jakie fizyczne i psychosomatyczne objawy mogą występować w związku z tym, czego doświadczyła Weronika?

Odpowiedzi na pytania w odniesieniu do obu przypadków są prezentowane łącznie (ekspozycja dwóch flipchartów obok siebie). Poproś kolejno przedstawicieli dwóch grup, które pracowały nad tym samym aspektem o zaprezentowanie wypracowanego materiału. Na bieżąco porządkuj i koryguj odpowiedzi, podkreślaj, że większość objawów jest niespecyficzna, punktuj najistotniejsze kwestie.

Film „Kartkówka”, przemoc fizyczna i psychiczna

– treści, które powinny zostać wypracowane w podgrupach

Myśli: jestem zły, winny, nic nie wart, zasługuję na to, nic mi się nie udaje, nikt mnie nie rozumie, nikt mi nie uwierzy, wszyscy mają lepiej, świat tak wygląda, nic się nie może zmienić, nikt mi nie pomoże, dorośli są źli, nie mogę im ufać, sprawca mnie nienawidzi/kocha mnie, jestem dla niego wyjątkowy, zależy mu na mnie, nikt nie może się o tym dowiedzieć, bo co się wtedy stanie – tata pójdzie do więzienia, ja do domu dziecka; muszę dochować tajemnicy.

Uczucia: strach, lęk, wstyd, poczucie winy i niska samoocena, poczucie osamotnienia, niezrozumienia, bezradności, bezsilności, odrzucenia, smutek, rozpacz, nienawiść, miłość, obrzydzenie, złość na siebie i inne osoby, ambiwalencja uczuciowa.

Zachowanie: trudności szkolne, izolowanie się od otoczenia, wycofanie się z wcześniejszych aktywności, apatia, unikanie kontaktów z rówieśnikami, agresja i zachowania autodestrukcyjne (samookaleczenia, próby samobójcze, zaburzenia odżywiania, uzależnienia, wchodzenie w sytuacje ryzykowne), przestępczość.

Psychosomatyka: zróżnicowane objawy, takie jak: bóle głowy, brzucha, bóle wędrujące niejasnego pochodzenia, moczenie, zanieczyszczanie, wysypki i inne zmiany na skórze, wypadanie włosów, zaburzenia snu, zahamowanie rozwoju fizycznego, spadek wagi ciała, czynności natrętne, fobie, choroby o nieustalonej etiologii.

Objawy fizyczne na ciele dziecka: pręgi na plecach, nogach i rękach, pęknięcia skóry, strupy w miejscach przyczepu małżowin usznych do czaszki, krwawe wylewy do obu gałek ocznych, ślady od przypalania papierosem przypominające ślady po ospie, zasinienia na ciele dziecka, szczególnie takie, kiedy jeden ślad pokrywa się z drugim, liczne, na różnym etapie gojenia ślady odbitej dłoni na ciele dziecka, krwawe sine ślady na podeszwach stóp.

„Historia Weroniki”, wykorzystywanie seksualne

– treści, które powinny zostać wypracowane w podgrupach (15 minut)

Myśli: jestem zła, winna, brudna, nic nie warta, zasługuję na to, nic mi się nie udaje, nikt mnie nie rozumie, nikt mi nie uwierzy, wszyscy mają lepiej, świat tak wygląda, nic się nie może zmienić, nikt mi nie pomoże, dorośli są źli, nie mogę im ufać, sprawca mnie nienawidzi/kocha mnie, jestem dla niego wyjątkowa, zależy mu na mnie, nikt nie może się o tym dowiedzieć, bo co się wtedy stanie – tata pójdzie do więzienia, ja do domu dziecka; muszę dochować tajemnicy; uporczywe doświadczenie przeżytego urazu w snach i na jawie (w zabawie, wspomnieniach, skojarzeniach – PTSD).

Uczucia: strach, lęk, wstyd, poczucie winy i niska samoocena, poczucie osamotnienia, niezrozumienia, bezradności, bezsilności, odrzucenia, smutek, rozpacz, nienawiść, miłość, obrzydzenie, złość na siebie i inne osoby, na sprawcę krzywdzenia, ambiwalencja uczuciowa.

Zachowanie: trudności szkolne, izolowanie się od otoczenia, wycofanie się z wcześniejszych aktywności, apatia, unikanie kontaktów z rówieśnikami, agresja i zachowania autodestrukcyjne (samookaleczenia, próby samobójcze, zaburzenia odżywiania, uzależnienia, zachowania promiskuitywne, wchodzenie w sytuacje ryzykowne), przestępczość, erotyzacja zachowań w relacjach z rówieśnikami i osobami

dorostymi, zabawy/aktywności nieadekwatne do fazy rozwojowej, wskazujące na podwyższony poziom seksualizacji, nieadekwatna do wieku wiedza na temat anatomii, fizjologii i seksualności człowieka, koncentracja na problematyce seksualnej w wypowiedziach, zabawach, wytworach plastycznych, naporowa masturbacja utrudniająca realizację zadań, nadreaktywność, nadmierne pobudzenie emocjonalne.

Psychosomatyka: zróżnicowane objawy, takie jak: bóle głowy, brzucha, bóle wędrujące niejasnego pochodzenia, moczenie, zanieczyszczanie, wysypki i inne zmiany na skórze, wypadanie włosów, zaburzenia snu, zahamowanie rozwoju fizycznego, spadek wagi ciała, czynności natrętne, fobie, choroby o nieustalonej etiologii.

Objawy fizyczne/somatyczne: ciąża, choroby weneryczne przenoszone drogą płciową, obecność plemników w otworach ciała dziecka, urazy genitaliów i odbytu dziecka, infekcje i stany zapalne tych okolic.

Podsumowanie ćwiczenia *Obraz dziecka krzywdzonego* przez osobę prowadzącą – miniwykład (10 minut)

Treści, które warto zawrzeć w podsumowaniu:

- symptomy różnych form krzywdzenia dziecka mogą być specyficzne (z pewnością lub z wysokim prawdopodobieństwem wskazujące na wystąpienie danej formy krzywdzenia) oraz niespecyficzne (mogące się pojawić w wyniku różnych sytuacji w życiu dziecka);
- konsekwencje przemocy pojawiać się mogą bezpośrednio po urazowym doświadczeniu lub w okresie późniejszym, w kolejnych fazach rozwojowych lub etapach życia, mogą dotyczyć wszystkich sfer życia – fizycznej, poznawczej, społecznej, emocjonalnej i psychoseksualnej;
- różne formy krzywdzenia dziecka mogą powodować takie same myśli, uczucia i zaburzenia psychosomatyczne;
- symptomy krzywdzenia są w zdecydowanej większości niespecyficzne, ich obraz zależy od wielu czynników: wieku dziecka i jego specyficznych cech, rodzajów i form krzywdzenia, czasu trwania krzywdzenia, od sprawcy krzywdzenia i jego roli w życiu dziecka, wsparcia od innych osób w rodzinie i dalszym otoczeniu; nie u wszystkich dzieci, które doświadczyły krzywdzenia, widoczne są wymienione objawy, mogą się one pojawiać w późniejszym czasie, mieć różną formę i różny stopień nasilenia;
- znajomość najczęściej pojawiających się u dziecka myśli i uczuć pozwala lepiej rozumieć jego zachowania, funkcjonowanie oraz trudności, problemy; stanowią one konsekwencję przeżywanych przez dziecko emocji; na poziomie myśli i uczuć dziecka często widoczna jest ich ambiwalencja, a na poziomie zachowań ich zmienność;
- występowanie pojedynczego objawu na ogół nie jest dowodem na to, że dziecko doświadczyło krzywdzenia, ale nasilenie się go lub pojawienie kolejnych zwiększa prawdopodobieństwo, że mamy do czynienia z krzywdzeniem dziecka;
- ważne jest analizowanie objawów prezentowanych przez dziecko w kontekście jego sytuacji życiowej i opiekuńczo-wychowawczej;
- ważne jest obserwowanie przez profesjonalistów pracujących z dziećmi zmian w ich funkcjonowaniu, zakłóceń w ich rozwoju poznawczym, społeczno-emocjonalnym i psychoseksualnym;
- umiejętność rozpoznawania u dzieci symptomów wskazujących na doświadczenie krzywdzenia jest konieczna, by ochronić je przed przemocą i zaniedbaniem.